

Kiigazított képeskönyv

Lekerült az állványborosta a milleniumi emlékműről. Kőkozmetikusok eltüntették az oszlopív ragyait, bronzbörgyógyászok megszüntették a szobrok patinamájfoltjait, újraaranyozták a feliratokat a domborművek alatt: Budapest képes történelemkönyve újra kitárult. Orosz—német—francia—angol szavakat visszhangzik a nyolcvanöt méter széles, huszonöt méter mély félkörív, érdeklődők és unatkozók hallgatják az idegenvezetők leckemondását, akik a csoport nemzetiségétől függően emlegetik eleink különös kapcsolatait. Az álmos királyok befelé mosolyognak, hányféleképpen mondható el, hogy születtek, trónra kerültek, alakították vagy elszenvédtek a történelmet. Vajon a liget felől látszik-e Könyves Kálmán púpja? És mit lát az idegen abból a történelmi leckéből, amit a bronzalakok tanultak kilencven éve? Talán annyit, hogy a jobbszárny öt domborműve más stílusban készült, mint a többi.

A történet 1881-ben kezdődött, amikor a főváros tanácsa javaslatot terjesztett az országgyűlés elé: „Állítassék föl nagyszabású emlékmű a honfoglalás ezredik évfordulójára.” Valószínű, hogy a honatyák bóbiskoltak azon az ülésen, mert tizenhárom évbe tel-

lett, míg kimondták a döntő szót.

A történet másik szála egy fényűző műteremben ered, ahol Zala György szobrászművész Wekerle miniszterelnök portréját mintázza, közben álmokat sző hangosan: „Miképpen lehetne vezérek, királyok és bírák tömegéből a millenium emlékét megkonstruálni?” I. Ferenc József ő császári és királyi felsége érdekesnek tarthatta az ötletet, mert megbízta Zalát az emlékmű elkészítésével. Segítőtárs is akadt: Schickedanz Albert építész, aki a német akadémiai stílus pontos másolásával fölépítette az oszlopívet. Érdekes lenne tudni, kik döntöttek felőle, hogy a tizennégy talapzaton mely jelességek méltók hirdetni az ezredéves Magyarország örök dicsőségét... Valószínű, hogy az anyagiakról kevesebb szó esett, mert Lengyel Géza azt írja a Nyugat 1910-es második számában: a kapott összeg arra sem volt elég, hogy a szobrokat bronzba öntsék. Mást is mond a hajdani ítéző: „...sárgás-piszok színű kővel Budapest legszomorúbb építménye ott, az Andrássy út végén a Milleneumi Emlékmű...

...az Andrássy utat siralmasan bezáró félcirkuszt senki sem kérhette volna számon az ország ügynevezett vezéréitől... az építész átkozott szimmetriával rakta le a kökerítést, amely megfojtja az Andrássy utat. A szobrász lehunyt szemmel mintázott, s most utólag véli a teljesen elrontott térvizonyokat kijavíthatóknak.”

Mikor a cikk megjelent, még nyolc éve volt hátra a Monarchiának, így nem csoda, hogy Lengyel Géza bátor elfogultsága ellenére sem kifogásolhatta, kik állnak az oszlopok között. A bal oldal máig változatlan: Szent István, I. László, Könyves Kálmán, II. András, IV. Béla, Károly Róbert és Nagy Lajos idézik a középkort az államalapítástól a feudális anarchia felszámolásáig. A másik oldal öt talapzata többször cserélt gazdát. A sor elején — elvitathatatlanul helyén áll Hunyadi János és Mátyás, de az eredeti sorban őket olyanok követték, akikről nem beszélnek csillogó szemmel a történelemtanárok: I. Ferdinánd, III. Károly, Mária Terézia, II. Lipót, Ferenc József.

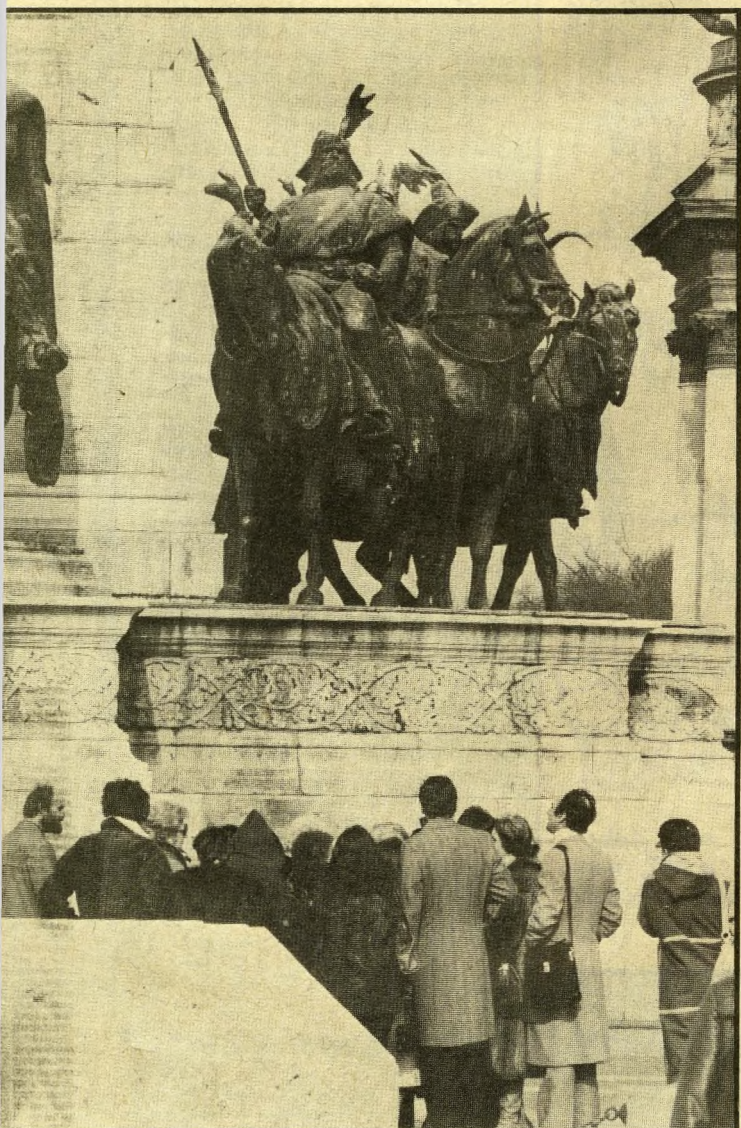
És folytassuk a történe-

tet a harmadik szálon. A Tanácsköztársaság idején azok is beleszólhattak a köztéri szobrok dolgába, akik munkájukkal milliókat adtak az emlékmű elkészüléséhez. Turcsányi Gyula, a Pesti Futár 1919. április 11-i számában így ír a Habsburg-ház sokadik trónfosztásáról: „Szombaton este elmentem a milleneumi császárszobrokhoz audienciára. Egy kis tömeg verődött össze, a munkások most fejezték be a büszke III. Károly szobrának detronizálását... Ferenc József bronz-csizmája feszesen állott, mellette feküdt a porban a díszruhás felsőtest. A törzsből ki volt emelve a mell, és ott, ahol a szive volt — állítólag — kampósszőgek tartották össze az ócska szoborrészeket. Hiányzott az arca is, úgysem tudta volna nézni, mi történik vele.”

De megint olyanok jöttek, akik szívesen restaurálták a Habsburg-dinasztiát. Talán először történt meg, hogy egy ország elnyomóinak szobrokat emelt bukásuk után. Néhai öfélése lovas altengernagya és díszmagyaros gyülekezete — egy elvesztett sakkjátszma bábjai, akiket a táblán felejtettek — igye-

keztek visszahazudni a magyar királyság sosemvolt naftalinszagú hangulatát. Zala György újra bronzba önthette a pofaszakállas öregurat. 1929-re készült el teljesen az emlékmű. Felavatásán zsinóros-kacagányos vadmagyarok bokáztak, ott volt mindenki, aki számított vagy számítani akart abban a történelmi tragikomédiában. Hiába mosolygott elégedetten hű alattvalóira a császári család, még húsz évig sem tartott a megtiszteltetés. Jobb szílen kortársak váltották egymást: Ferenc József helyére Kossuth Lajos került. II. Lipót helyén a vezérlő fejedelem, Rákóczi Ferenc áll. Mária Teréziát pedig Thököly Imre tessékelt le. Károly és Ferdinánd még ott feszenghetett egy ideig, a hatvanas években azonban Bocskai és Bethlen Gábor átsétáltak a Köröndről, hiszen helyük van a tizennégy legnagyobb között.

Ekkor ért véget ez a több szálon futó történet. Ma már nemigen emlegetik a mestereket, akik létrehozták az emlékművet. Senyei Károly, Telcs Ede, Füredi Richárd, Köllő Miklós, Kiss György, Margó Ede és Zala György készítették a régebbi szobrokat, Holló Barna-

bás és Vastagh György Bocskai és Bethlen portróját, Thökölyét Grantner Jenő, Rákóczi és Kossuth szobrát pedig Kisfaludi Strobl Zsigmond. A hét vezér, a fölöttük, az obeliszken örökdő Gábor arkangyal és az oszlopív tetején álló „allegorikus figurák” Zala György művei. Bal oldalt a munka és a jólét szimbóluma, középpütt egymással szemben harci szekéren a háború és béke jelképei, jobbra pedig a tudás és a dicsőség megszemélyesítői állnak. (Jó lenne, ha az emlékművet hamarosan kiegészítenék a hiányzó szöveggel: *Károly Róbert* domborműve alatt nincs magyarázat, hogy kivel kezel az *Abákat* leverő, *Csákokat* túlélő király.)

Lehetne vitatkozni azon, elhibázott-e vagy sem az emlékmű a Népköztársaság útja torkolatában. Azt hiszem, ma már mindegy. A mai pestiek közül kevesen emlékeznek, milyen volt a tér annak idején, nélküle. Mi megszoktuk és képeslapok, amatőr felvételek százai őrzik szerte a világban a magyar történelem kiigazított óriás képeskönyvét.

B. Megyery Szabolcs

